Sosiaali- ja terveysministeriö

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi mielenterveyslain ja hallinto-oikeuslain 7 §:n muuttamisesta (HE 14/2023 vp)

Taustalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio X v. Suomi

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi riittävien oikeusturvatakeiden puuttuvan Suomen lainsäädännöstä, koska potilaan tahdon vastaisesti annettu lääkitys perustui lääkärin päätökseen, josta ei voinut valittaa. EIT:n mukaan potilaalla ei ollut mahdollisuutta saada tuomioistuimen päätöstä tahdonvastaisen lääkitsemisen lainmukaisuudesta tai oikeasuhtaisuudesta taikka määräystä lääkityksen lopettamisesta.
- Tässä vaiheessa on tarkoitus tehdä vain X v. Suomi –tuomion täytäntöönpanon edellyttämät tahdosta riippumattoman lääkityksen oikeussuojakeinoihin liittyvät välttämättömät ja kiireelliset muutokset lainsäädäntöön.
- Lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Lakiehdotuksiin liittyvien oikeusturvaa koskevien kansainvälisten ihmisoikeusvaatimusten vuoksi hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Tavoitteena parantaa potilaan oikeusturvaa

- Hallituksen esityksessä ei esitetä muutoksia perusoikeuksia rajoittavaan sääntelyyn (lääkehoito potilaan tahdosta riippumatta), vaan tahdosta riippumattoman lääkehoidon oikeussuojakeinojen parantamista.
- EIT totesi X v. Suomi –tuomiossa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan loukkauksen. Tuomion mukaan kansallisen lain tulee suojata yksilöä mielivaltaiselta puuttumiselta 8 artiklan mukaisiin oikeuksiin.
- Lisäksi keskeinen yhteys perustuslain 21 §:ään (oikeusturva) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan (tehokas kansallinen oikeussuojakeino).
- Sääntelyn tarkoituksena on ottaen huomioon kansallisten oikeussuojakeinojen kokonaisuus saattaa vallitseva osin epäselvä oikeustila Euroopan ihmisoikeussopimuksen kannalta hyväksyttävälle tasolle.

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset 1/2

- Täysi-ikäisen potilaan osalta tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen perusteena olevat sairaudentilat ovat sellaisia, joiden hoitamisessa lähtökohtaisesti tarvitaan lääkehoitoa.
- Suomessa on vakiintuneen tulkinnan mukaan katsottu potilaan sairaanhoidon ja siihen sisältyvän lääkehoidon olevan tosiasiallista hallintotoimintaa, josta ei tehdä valituskelpoista hallintopäätöstä ja johon ei siten ole mahdollista hakea muutosta.
- Ehdotetuissa lakimuutoksissa on kyse rajatusta poikkeuksesta tähän Suomen oikeusjärjestelmässä vallitsevaan pääsääntöön (poikkeuksia tähän on myös tartuntatautilaissa ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa).
- Hallintopäätöksen antaminen kytkeytyisi tahdosta riippumattoman lääkehoidon lakisääteisiin perusteisiin.
- Lääkevalmistetta, annostusta ja antotapaa voitaisiin muuttaa hallintopäätöksen pysyessä voimassa, jos päätöksen perusteissa ei tapahdu muutosta.

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset 2/2

- Hallintopäätös lääkehoidon toteuttamisen perusteista olisi aina määräaikainen ja voimassa enintään niin kauan, kuin tahdosta riippumatonta lääkehoitoa on välttämätöntä antaa > kuitenkin enintään niin kauan kuin tarkkailua, mielentilatutkimusta tai tahdosta riippumatonta hoitoa koskeva päätös on voimassa.
- Tahdosta riippumatta toteutettavan lääkehoidon välttämättömyys on jatkossakin kuitenkin aina arvioitava myös yksittäisessä tilanteessa. Myös tällöin tahdosta riippumatta toteutettavasta lääkehoidosta päättää potilasta hoitava lääkäri. (Tähän ei esitetä muutoksia.)
- Tahdosta riippumaton lääkehoito on lopetettava heti, kun sen antamiselle ei ole enää perusteita.
- Hallintopäätös psyykkisen sairauden lääkehoidon toteuttamisesta voitaisiin panna täytäntöön heti muutoksenhausta huolimatta, jottei potilaan tai muiden terveys tai turvallisuus vakavasti vaarantuisi (oikeus hoitoon ja/tai suojaamistarkoitus).
- 14 päivän muutoksenhakuaika ja kiireellinen käsittely tuomioistuimessa, jossa riittävän lääketieteellisen asiantuntemuksen varmistamiseksi asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen osallistuisi asiantuntijajäsen.